

„CONVORBIRI LITERARE“

Pe la mijlocul lunei acesteia, bătrîna revistă, grea de atîta istorie pe care o poartă în urmă, va reapare — prîmenită, dacă nu chiar nouă.

Un comitet harnic, alcătuit în majoritatea lui de un grup încă tînăr ca vîrstă, dar mai ales tînăr ca spirit, va încerca să dea o nouă orientare acestor *Convorbiri literare*¹, care se încapățînează să trăiască, aci, unde toate eforturile mor atît de repede.

În viața lor cea nouă, pe care o încearcă acum, *Convorbirile literare* întîmpină două momente, care ni se par deosebit de grele.

În primul rînd, mai există pe piață două reviste lunare, tot de literatură și idei, de aceleași proporții programatice și uneori cu aceleași colaborări: e recent apăruta *Revistă a Fundațiilor Regale*² și este, apoi, revista *Azi*³.

Ce vor putea aduce nou față de aceste două reviste *Convorbirile literare*? E o problemă simplă, în aparență, dar care nu e numai comercială. Căci nu e vorba să aducă ceva nou pentru a se justifica în ochii cumpărătorului, ci stăruie necesitatea de a prezenta ceva nou pentru a îmbogăți anumite cîmpuri de cultură românească.

Dar mai este un moment, în afară de cel de actualitate, un moment istoric, anume, care face viața *Convorbirilor literare* mai grea decît a altor reviste de cultură.

Într-adevăr, *Convorbirile literare* nu pot fi orice. O revistă nouă care apare e o creație pe de-a-ntregul nouă. Revista de care e vorba, însă, nu-și poate îngădui atît de multe libertăți. Ea a fost ceva altădată, a trăit și în trecut, iar prezentul ei nu poate să nu se resimtă de povară, glorioasă poate, dar incomodă desigur.

Pentru nici o altă revistă românească problema aceasta de a fi totodată actuală și istorică nu s-a cerut însă. *Viața Românească* s-a putut foarte ușor muta de la Iași la București; a putut la fel de ușor să apară săptămînal în loc de-a apare lunar; nu s-a sfiit să schimbe tot, de la duh și pînă la slovă⁴ — și să păstreze numai firma.

Convorbirile literare nu pot fi o simplă firmă.

Iată de ce noua lor conducere își ia o însărcinare nemăsurat de grea. Cu atît mai mult ne place să credem în victoria ei.

CONVORBIRI LITERARE

LXVII — 1

IANUARIE 1934

CEVA DESPRE NAȚIONAL-ȚĂRĂNIȘTI

Este o deosebită voluptate să urmărești presa unui partid recent căzut de la putere, așa cum este acum la noi Partidul Național-Țărănesc. Întâlnești acolo o neașteptată doză de seninătate, un fel indiferent și superior de a trata lucrurile, multă ironie la adresa ticăloșilor de guvernanți care le-au urmat și sfaturi, rețete, soluții o sumedenie, pe care — ce păcat! — „guvernul trecut era tocmai pe punctul să le aplice“.

Ceea ce e trist în afacerea asta nu e numai faptul că oamenii foștilor guvernanți spun astfel de lucruri, dar și că lumea le crede. Nu cunosc nimic mai indulgent decât opinia publică.

Ce însemnează, de pildă, că un partid care a fost la putere „se odihnește“? Înseamnă pur și simplu că lumea uită despre el că a fost vreodată la putere. Sau ce înseamnă că „se reface“? Înseamnă tocmai că se reface în opinia publică, așadar că lumea începe să-i dea din nou crezare.

Un partid în opoziție este într-un totu amnistiat. Un om politic în opoziție înseamnă un om care și-a recîștigat toate drepturile. Care drepturi? Dreptul de a se indigna, de a trimite o telegramă Majestății Sale Regelui, dreptul de a indica soluții, dreptul de a pune bazele revoluțiilor viitoare și dreptul de a spune, în caz că lucrurile merg prost, că așa era și logic, din moment ce nu s-a aplicat programul preconizat de el.

Faptul de a sta în opoziție este o amnistie, deci poate și mai mult: un purgatoriu.

Și, de aceea, omul politic nici nu așteaptă să treacă prea mult timp. A doua zi după ce a căzut penibil de la putere reapare în lume surizător, odihnit și gata de luptă. Jenă? Așa ceva nu există. Să le fie rușine guvernanților de azi că fac ceea ce fac... Îți vine să-l oprești și să-i spui: Stai, domnule, că și dumneata,

cînd erai la putere... La care-ți va răspunde mai mult sau mai puțin același lucru, dacă-l strîngi mai bine: în fond, nu sunt cel care am fost, sunt cel care voi fi!

Ca filosofie nu e rău, dar din punct de vedere etic trebuie să recunoaștem că e dezarmant de trist. Nimeni n-are, la noi, răspunderea trecutului, ceea ce ar fi echitabil și convenabil moralicește. Toată lumea are numai răspunderea viitorului. Ce spune fiecare — asta contează. Că a fost un ticălos (și că, deci, are să mai fie) — iată o problemă inexistentă.

Toate reacțiile de mai sus nu privesc pînă la capăt Partidul Național-Țărănesc. Trebuie să recunoaștem, totuși, că de aci am pornit: de la voluptatea pe care ne-o procură anumite lecturi în oficiosul fostului guvern.

E suficient de altfel să citești numai titlurile: *Guvernul actual nu are nici o autoritate*. (Am spus noi că are autoritate? Dar spunem că nu dumnealor au căderea s-o conteste.) Sau: *D-l Tătăărăscu la guvern și d-l Brătianu în opoziție*. (Asta e grozavă: inițiatorii sistemului, indignați contra propriului lor sistem.) Sau: *Farsa cu reducerea automobilelor*. (Și nu se gîndesc că lumea și-ar putea aduce aminte de d-l Mihalache și de automobilele de la Domenii!)

Recunoaștem că nu facem o ispravă prea glorioasă vorbind așa despre niște bieți oameni învinși politicește, fără conducător — sau cu prea mulți —, fără posibilități de orientare imediată, pentru că prea dese guvernări i-au turmentat puțin — într-un cuvînt, despre cei mai triști și lipsiți de speranțe dintre politicienii momentului românesc de azi.

Dar, ce vreți: dacă nu tac, dacă nu se retrag în munți pentru vreo cîteva luni?

Și știți care e culmea? E că, cetind reflecțiile astea, au să exclame: „Aia sunt liberali!“ Atîta politicianism curge în vinele românului.

...Iar dacă veți spune: nu asta e problema cea mai serioasă de astăzi — veți avea dreptate. Dar care e problema cea mai serioasă de astăzi?

DOUĂ CĂRȚI NOI

Filosofia românească

Cu toate că multe cărți de literatură stau încă nerecenzate în foiletoanele noastre, ne vom grăbi totuși să discutăm două cărți de filosofie, care, deși mai recente, trebuiesc subliniate de la început unui public cetitor de foarte multă literatură și extrem de puțină filosofie.

În conferința ținută zilele trecute la Radio și publicată apoi în ultimul număr al *României literare*, d-l C. Rădulescu-Motru dădea o revistă a filosofiei românești în anul 1933, în care arăta că producția anului i se pare satisfăcător de mare¹. Pentru cineva ca d-l C. R[ădulescu]-Motru, care a cunoscut o Românie și mai puțin filosofică decît cea de azi, incontestabil că anul 1933 poate părea bogat. În fond, d-l C. R[ădulescu]-Motru face parte din prima generație, cu adevărat prima, a filosofiei românești și, ca atare, cunoaște bine proporțiile culturale noastre.

Pentru noi însă — care nu cunoaștem decît din istorie o Românie mai săracă în cultură decît cea de azi, și care o comparăm neîncetat, în ceea ce privește producția, cu Occidentul atît de productiv —, anul 1933 nu este entuziasmant ca număr de opere apărute. Cu atît mai multă satisfacție însă, ne grăbim să recenzăm lucrările de filosofie care apar aici.

Prima lucrare este cea a d-lui **Al. Posescu**, doctor în filosofie și asistent la Universitatea din București, lucrare intitulată *Încercare asupra datelor ultime ale materiei* și subintitulată *Consecințele filosofice ale noilor teorii electronice asupra materiei* (Soc[ietatea] Română de Filosofie, București, 1934)².

Lucrarea începe direct cu studiul teoriilor referitoare la constituția materiei, teorii din fizica zilelor noastre. Ca atare, ar părea că interesează mai mult știința — și într-adevăr o interesează, întrucît oferă o dezvoltată expunere a teoriilor amintite

mai sus. Totuși, autorul pune în fruntea volumului său o introducere în care arată că discuția referitoare la unele probleme din fizică, deși dezvoltată, nu face decât să servească pentru soluționarea, sau oferirea unui tip de soluționare, a câtorva probleme din filosofia propriu-zisă.

Pe d-l Al. Posescu îl interesează, în lucrarea aceasta, problema cunoașterii, o problemă esențial filosofică. Tot materialul lucrării, deși aparent de altă natură, nu este pus decât în slujba acestei probleme. În acest sens, capitolul V, ultimul, constituie lucrarea însăși.

Ceea ce vrea să dovedească autorul în acest capitol este faptul că, ori de câte ori a lucrat pe cont propriu, filosofia a eșuat. Nu înseamnă, de aci, că filosofia nu ar fi o disciplină autonomă. Dar ea este o disciplină care nu se poate întemeia decât în prelungirea științelor. Ori de câte ori nu a făcut-o — și autorul arată că întotdeauna filosofia nu a făcut-o așa cum trebuia —, filosofia a construit sisteme, dar nu a rostit adevăruri. De ce? Pentru că lucrează cu idei raționale pe care le crede neîncetat adecvate realității. Dar realitatea „nu e nici rațională, nici nerațională; ea este pur și simplu așa cum este“ (p. 120). Singură știința caută să se apropie de ea și, părăsind pretențiile minții noastre, cercetează realitatea ca realitate. Ea singură e în măsură, deci, să corecteze ideile noastre și să le apropie de ceea ce se poate numi adevăr.

Numai aceste rînduri și credem că sunt suficiente pentru a schița problemele pe care le discută și natura soluțiilor d-lui Al. Posescu. Pentru o cercetare mai amănunțită suntem siliți să trimitem cetitorul la revistele de specialitate, dar mai ales la lucrarea însăși, care, așa cum se prezintă, este de o netăgăduită valoare științifică și — nădăjduim — de un real interes filosofic românesc.

Cea de a doua lucrare filosofică este a d-lui I. M. Nestor, și d-sa doctor în filosofie și asistent la Universitatea din București. Lucrarea se intitulează *Psihologia clipei de spaimă. Contribuție la psihologia accidentelor* (Soc[ietatea] Română de Filosofie, București, 1933). E o lucrare strict științifică, așa cum tind să devină toate cercetările psihologiei contemporane. Întemeiată pe o serie de experimente, executate personal de autor, în străină-

tate și, mai puțin, la noi în țară, lucrarea încearcă, pe temeiul lor, să degajeze momentul sufletesc al spaimii, caracteristicile lui, ecoul lui fiziologic, consecințele lui și alte probleme în legătură cu temperamentul și psihologia individuală.

Deși vroit destinată de către autor unui anumit public de specialitate, noi credem că, în mâna cetitorului de rînd, o lucrare ca aceasta încă poate fi utilă, arătîndu-i care este adevăratul cîmp de cercetări psihologice și care sunt metodele propriu-zise de lucru ale acestui cîmp.

În afară de aceasta, lucrarea d-lui Nestor cuprinde o bibliografie impresionantă, care, bineînțeles, depășește cu mult problema discutată și unde orice doritor de a se informa în psihologie poate găsi un catalog dintre cele mai complete.

Cu aceste două lucrări filosofia românească este într-o reală creștere.

CUM MOR DEMOCRAȚIILE...

Se întâmplă, într-un regim democratic așa cum se zice că este al nostru, se întâmplă, spunem, unele fapte care ar putea să dezguste pe cel mai îndârjit apărător al democrației, dacă acesta ar înțelege să privească lucrurile așa cum sunt și nu așa cum le visează el. Dar, ce vreți, avem toți stofă de visători, deci pentru toți democrația este încă posibilă.

Și iată totuși unele fapte de-a dreptul penibile. Cineva care se întoarce de la țară ne arată felul cum au reacționat în unele locuri țărani în clipa când au aflat de moartea primului ministru I. G. Duca.

„Cum — spuneau ei —, iar o să avem alegeri?“

Ce logică îi ducea la concluzia aceasta — Dumnezeu știe. Dar oamenii trebuie să fi fost tare necăjiți de alegeri, de această nobilă ocazie de a se manifesta ei ca factori hotărâtori în politica țării, pentru ca să nu vadă în fața lor decît spectrul jandarmului, al magistratului, al agentului electoral și cortegiul de spectre care îi inspiră această groază prea puțin democratică.

Căci, de ce groază de alegeri? Cum au reușit guvernării noastre de după război să facă odioasă exercitarea unui drept, pentru obținerea căruia s-a scris în România tot atîta proză ca pentru expropriere și s-au cheltuit atîtea energii cîte nu s-au cheltuit pentru culturalizarea satelor, sau pentru cea mai grandioasă și retorică reformă pe care vreți s-o luați ca exemplu de la noi?

Și totuși, această groază există. Pentru țaran, votul obștesc e un bir, un bir în plus peste atîtea altele pe care le plătește cu sudoare și nu întotdeauna cu entuziasm.

Acum ziarele aduc vestea că actualul guvern intenționează să interzică de aci înainte studentimei exercitarea oricăror drepturi politice.

Evident, știrea e „alarmistă“, așa cum sunt mai toate știrile care circulă azi pe dedesubt, de la om la om.

Dar, pînă să fie dezmințită — ceea ce sperăm că nu va întîrzia să se întîmple —, trebuie să ne grăbim să arătăm cît de ridicolă ni se pare ideea, numai, că s-ar putea întîmpla ca un flăcău de la țară de douăzeci și unu de ani, cioban de felul lui și cam prostănac, să voteze sau să aibă dreptul de a vota, iar un student care, oricum, tot are ceva simț al demnității, să nu poată funcționa ca cetățean în toată firea.

Pentru ceea ce se numește obișnuit democrație, faptul că un cioban votează sub teroare, în timp ce un student e declarat inapt să-și exercite drepturile, faptul acesta ar putea fi hotărîtor.

Dar ce se numește democrație? Și este ea altceva decît închiuirea aceasta vagă, născută cine știe cum în mintea noastră de înțelepți naivi?

CE-I LIPSEȘTE ROMÂNULUI

Nici n-am cetit-o într-o gazetă de tiraj mare și nici nu mi-a spus-o un poet. Mi-o povestea un om pe care am destule motive să-l cred serios.

Spunea că în Anglia, unde fusese nu de multă vreme, există cetățeni care se prezintă la Ministerul de Finanțe, la percepția locală sau mai știm noi unde — și spun:

— M-ați impus prea puțin. Venitul meu este atîta și atîta, mai mare deci decît cel la care m-ați impus. Vă rog să-mi revizuiți situația și să mă impuneți la o cifră mai mare.

Mi-am amintit, atunci (cum e obiceiul nostru, al tuturor, să lucrăm prin comparație), de cele ce se întîmplă la noi. Mi-am amintit, de pildă, de o listă pe care o dădea săptămînal revista *Încotro* acum vreun an și ceva.

Era o listă impresionantă, alcătuită în cea mai mare parte din nume de liber profesioniști bucureșteni. Și încă ce nume! Nume de avocați mari, de medici cu vază și clientelă — în sfîrșit, tot ce e mai respectabil aci, la noi. Iar în dreptul fiecăruia era trecută suma, ridicol de mică, la care era impus.

Explicația era destul de simplă. Cetățenii își declaraseră singuri venitul, așa că avuseseră prudența să nu se facă impuși la prea mult.

Publicarea listei n-a continuat pînă la capăt. Probabil ieșeau prea mulți oameni compromiși din afacerea asta. Și totuși nimeni nu se compromite aici, dacă încearcă puține șmecherii. Dimpotrivă, cred că ar însemna culmea ridicolului în România dacă cineva s-ar prezenta, ca englezii aceia, la percepția respectivă și ar cere să plătească mai mult. Hotărît, omul acela s-ar compromite cu adevărat¹.

Îmi face o năsupusă plăcere să discut probleme de acestea, în care nu e vorba de cifre, nici de sisteme filosofice și nici de capitalism.

Sunt oameni care cred că fără acestea din urmă nu se poate întreprinde nici o discuție serioasă. Dar lumea de azi e atât de răvășită, încît un singur lucru a mai păstrat pios în ea: eticul.

Toate celelalte sunt dezastre. Dezastre, doctrinele noastre politice; dezastre, convingerile noastre sociale; dezastre, pînă și sistemele, atît de perfecționate, de impunere.

Și un singur lucru supraviețuiește falimentului general, acest lucru niciodată calculabil, pe care un romancier îl numea într-o zi demnitatea umană.

Alergăm cu toții după un aparat de stat cît mai perfect. Ne complicăm cu tot felul de probleme tehnice, facem toate salturile teoretice posibile.

Și la urmă ajungem la cîte un gînd simplu, ca cel de mai sus, la cîte un proverb popular sau cine știe ce loc comun.

Acesta, de pildă: că nu o doctrină în ...ism îi trebuie României, ci unele lucruri simple, rușinos de simple.